Bogdan Petriceicu Hasdeu şi concepţia lingvistică a reprezentanţilor Şcolii lingvistice din Harcov (Kharkiv) (I. Sreznevski, A. Potebnea, P. Zhytetsky)

Sergyi LUCHKANYN

Dacă în Occident, de obicei, se spune că România, limba şi literatură română n-au fost prea mult cunoscute în perioada „războiului rece", la noi, în Ucraina, invers, se traducea mult din limba română, din limba unui popor „frăţesc"; sigur, toate traducerile se refereau la operele făcute în conformitate deplină cu „directivele partinice comuniste", excepţiile fiind rarisime. Au fost la modă studiile comparative, n-a fost ocolită şi eminenta personalitate a celebrului scriitor, istoric, lingvist şi filolog român Bogdan Petriceicu Hasdeu (1838–1907) care, după cum se ştie, înainte de a se stabili în 1857 la Iaşi, apoi, în 1863 la Bucureşti, şi-a făcut studiile la colegiile din Vinița, Rovno, Cameniţa, Chişinău şi la Universitatea din Harcov, unde l-a avut coleg pe lingvistul ucrainean şi rus Olexandr Potebnea. În manualele române de istoria lingvisticii româneşti din anii 1950–1960 se scria, bineînţeles, din punct de vedere al ideilor „obsedantului deceniu" despre legăturile între Hasdeu şi lingvistica rusă; deşi multe dintre aceste rânduri aparţin trecutului, aş vrea măcar puţin să le citesc. În prima ediţie a manualului *Scurtă istorie a lingvisticii* (1961) de Al. Graur şi L. Wald găsim următoarele aserţiuni ca tributul modei oficiale comuniste de atunci: „Lingvistica ştiinţifică a apărut la noi sub influenţa ştiinţei ruse. Primul nostru lingvist în adevărata accepţie a termenului a fost B.P. Hasdeu. A studiat la Harkov, unde a fost coleg cu Potebnea... Şi-a început activitatea publicistică înainte de neogramatici şi continuă unele tradiţii anterioare lor, în special idei legate de concepţiile lingviştilor ruşi, apoi desigur a adoptat şi multe idei ale neogramaticilor" (Graur, Wald 1961: 62). În a doua ediţie a acestui manual, peste 4 ani, se scrie mai corect, fără patosul artificial politic: „Hasdeu a folosit cu succes învăţătura primită la Universitatea din Harkov, unde studiul limbii era în general legat de studiile de istorie" (Graur, Wald 1965: 67). Şi mai departe: „Alături de lingviştii ruşi la şcoala cărora s-a format şi cu care a întreţinut legături permanente, apoi şi sub influenţa neogramaticilor, Hasdeu a militat pentru o lingvistică istorică" (Graur, Wald 1965: 68). În a treia (definitivă) ediţie a manualului de Al. Graur şi de L. Wald, din 1977, despre studiile lui Hasdeu la Harcov nu se aminteşte deloc, e un nou tribut modei. În fosta URSS uneori se scria despre „pagina rusă" a lui Hasdeu, tot din punctul de vedere oficial partinic; în 1971 în limba ucraineană a văzut lumina tiparului chiar cartea de Olexandr Pomaneţi *Izvoarele fraternităţii* (! – S.L.). *B.P. Hasdeu şi legăturile romane de est cu Ucraina*, dar în această carte aproape că nu se vorbeşte despre ideile lingvistice ale lui Hasdeu şi ale lui Potebnea, sunt prea multe „sloganuri goale" fără fapte concrete.

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)

După căderea comunismului în România, dărâmarea Uniunii Sovietice şi apariţia statului ucrainean independent, noi, ucraineni şi români, vecinii, ştim foarte puţin despre istoria şi cultura popoarelor noastre. Cu dispariţia ideologiei comuniste au dispărut, din păcate, şi cercetările serioase comparative ale legăturilor ştiinţifice şi culturale româno-ucrainene. În „Magazin istoric" din noiembrie 2008 înaintea vastului articol despre marele istoric şi omul politic ucrainean Mihail Hruşevski (1866–1934) se subliniază: „Înainte de a începe lucrul mă întrebam cât de bine sunt cunoscuţi corifeii istoriografiei noastre cititorului străin. Suficient de bine, mi-am zis eu, dacă opera lor a văzut lumina tiparului şi într-o limbă de circulaţie internaţională. Cu aceeaşi ocazie, mă întrebam ce ştim şi noi, românii, despre specialiştii cu renume din Europa de Est, a căror activitate publică şi moştenire istoriografică au avut tangenţe cu istoria noastră naţională; cum ar fi, de exemplu, cazul istoricului şi omului politic ucrainean Mihail Hruşevski. Trebuie să recunosc că am eşuat în tentativa de a găsi o lucrare, în limba română, care să-i trateze destinul şi opera" (Baidaus 2008: 36).

Se ştie bine că Hasdeu, între 1852 şi 1856, la Universitatea din Harkov, fondată în 1804–1805, prima universitate modernă pe terenurile Ucrainei contemporane, a urmat studii de drept, „audiind, probabil, şi cursuri de filologie şi de istorie" (DLR 1979: 425). În cercetările „erei socialiste" se exagera rolul acestei instituţii de învăţământ superior în formarea concepţiei lingvistice a lui Hasdeu; e de remarcat că perioada domniei ţarului rus Nicolae I (1825–1855) a fost caracterizată printr-o apăsătoare reacţie, nu era permis nici un gând liber. Studiile se desfăşurau în exclusivitate în limba rusă, chiar şi denumirea de „malorusia", care era folosită în mod oficial pentru „Ucraina" din secolul al XVIII-lea, după încorporarea Ucrainei în Rusia şi transformarea acesteia într-o simplă provincie, a început să fie înlocuită cu termenul de „Rusia Sud-Apuseană". Aş vrea să reamintesc că *rus* era denumirea cetăţenilor Rusiei Kieviene, această denumire a fost moştenită de ucraineni ca denumire etnică după cum atestă numele lor medieval în latină: *ruthenus* (*Ruthenorum me esse et libenter profiteor*, – a declarat Stanislav Orichovius-Roxolanus, scriitorul ucrainean din secolul al XVI-lea); pe când statul rusesc, la început se numea *Moscovia* şi abia mai târziu, în secolul al XVIII-lea, primeşte numele *Rusia*. La Universitatea din Harcov, Hasdeu a studiat limba rusă cu scriitorul ucrainean romantic Amvrosii Metlinski (1814–1870), un reprezentant al „Şcolii romanticilor din Harcov" în frunte cu Izmail Sreznevski (1812–1880), profesorul Universităţii din Harcov între 1837–1847, din 1847 – profesorul Universităţii din Sankt-Petersburg. În anii 1820–1860, ca în toată Europa, la Harcov erau la modă studii de folclor, apăreau culegerile de folclor ale cântecelor populare ucrainene istorice care au demonstrat în faţa lumii întregi valoarea şi originalitatea culturii poporului ucrainean, capacitatea acestuia de a se dezvolta în ciuda condiţiilor vitrege existente. Cum scrie cercetătorul Nicolae Romanenko, Alexandru Hîjdeu, tatăl lui B.P. Hasdeu, a fost coleg de an cu Izmail Sreznevski (presupun că e vorba de anul 1829), a frecventat cercul lui Sreznevski (Hasdeu 1978: 7). Alexandru Hîjdeu a fost primul cercetător al operei ilustrului filozof-iluminist, cugetător, pedagog, prozator şi poet ucrainean Hrygorii Skovoroda (1722–1794), discipolii căruia au fondat Universitatea din Harkov. Iar Hryhorii Skovoroda însuşi şi-a făcut studiile la Academia Movileană din Kiev, a scris, printre altele, şi culegerea *Fabule de la*

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)

Harcov în tradiţia filozofico-moralizatoare a alegoriilor în proză (în româneşte v.: Ploaie de stele 2004: 26–41). În *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900* se scrie că Al. Hîjdeu „în 1831, în timpul studenţiei, publică şi comentează fragmentele din lucrările filozofului ucrainean G.S. Skovoroda. În presa rusă apar extrase din studiile lui Hîjdeu asupra gândirii tradiţionaliste a lui Skovoroda. Hîjdeu este unul din primii cercetători ai operei lui Skovoroda, de care a fost puternic influenţat. Îl considera ca pe un geniu socratian al Rusiei, demn să fie relevat contemporanilor. În filozofia lui a aflat o aspiraţie morală ce ţintea la armonizarea cugetului cu misterele eului şi ale lumii înconjurătoare. De el a fost înrâurit când a scris despre actul poetic şi despre intuiţie, explicate prin geneza divină (*Despre calitatea poeziei religioase* – 1830). L-au atras şi ideile referitoare la legătura dintre destinul fiecărui popor şi individualitatea lui spirituală" (DLR 1979: 439). Vreau să menţionez că există un vast studiu despre Hîjdeu ca cercetătorul operei lui Skovoroda, scris de o celebră ucrainistă din România, Magdalena László-Kuţiuk (v.: http://www.library.ukma.kiev.ua/e-lib/Mahisterium/MAG_ISSUE8_2002_literaturozn/08_laslo-kytsyuk_m.pdf)
Alexandr Hîjdeu l-a înfluenţat puternic pe fiul său B.P. Hasdeu care se inspira în activitatea sa ca folclorist din cercetările de mitologie comparată şi de folcloristică ale lui Izmail Sreznevski, numit de Hasdeu într-o scrisoare din 18/30 ianuarie 1884 ca „neuitatul Sreznevski" (v.: Hasdeu 1978: 25).

Mai multe paralelisme se ivesc între Bogdan Petriceicu Hasdeu şi colegul său de la Universitatea din Harcov, Olexandr Potebnea (1835–1891), profesor de filologie rusă la alma mater a sa, întemeietorul şcolii lingvistice ruse de la Harcov, despre ale cărui idei lingvistice se scrie în manualele româneşti de istoria lingvisticii de Al. Graur şi L. Wald (v. Graur, Wald 1965: 55–57; Graur, Wald 1977: 113–114), de Emil Ionescu (Ionescu 1997: 56) şi de ilustrul filolog ieşean Constantin Frâncu (Frâncu 2005: 150–151). Toate lucrările sale ştiinţifice – *Mzsl' i jazyk* (*Limba şi gândirea*, Harcov, 1862), *Iz zapisok po russkoi grammatike* (*Din notele de gramatica rusă*) etc. – Potebnea le-a scris în limba rusă, deoarece este considerat de mulţi lingvişti ca un reprezentant al ştiinţei ruse. Dar Potebnea, pur şi simplu, n-a avut dreptul să scrie în ucraineană, limba ucraineană a fost interzisă de circulara secretă din 1863 a Ministrului de Interne, Valuev, iar la 18 mai 1876, ţarul Alexandr II, aflându-se la odihnă în oraşul german Ems, a semnat Ukazul de la Ems, în conformitate cu care „n-a existat, nu există şi nu va exista limba ucraineană", au fost complet interzise publicarea şi circulaţia publicaţiilor de limbă ucraineană pe teritoriul Ucrainei din componenţa Imperiului rus. Cum subliniază profesorul clujean Ioan Semeniuc, „ţarismul rus nu a slăbit cu nimic politica sa de deznaţionalizare, demonstrând că nici măcar poziţia moderată a majorităţii intelectualilor ucraineni nu este acceptată de guvernanţi ruşi" (Semeniuc 2006: 180). Despre concepţiile generale de lingvistică ale lui Hasdeu sunt scrise multe pagini în România (v., de exemplu Poghirc 1968: 108–126), chiar şi în Europa – am în vedere celebra cercetare *Relaţiile dintre lingvistica română şi cea europeană* de Helmuth Frisch (Frisch 1995: 194–226), despre Potebnea tot s-au scris şi se scrie mult, chiar Institutul de lingvistică din Kiev îi poartă numele. Dar nu există vreun studiu comparat, deşi în conformitate cu dezvoltarea generală a curentelor lingvistice în a doua jumătate a secolului al XIX-lea ambii lingvişti se preocupau de aceleaşi

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)

probleme: raportul dintre limbă şi gândire, dintre lingvistică şi psihologie, de limba poetică, de concurenţa omonimelor (pentru Potebnea n-au existat cuvinte şi construcţii polisemantice, ci numai omonime, iar omonimia ar fi trăsătura esenţială şi specifică a limbii), vedeau în limbă un sistem (cum susţine Lucia Wald), această idee a fost preluată de la Wilhelm von Humboldt (Wald 1998: 206) şi a fost formulată înainte de Saussure) etc. De exemplu, este foarte răspândită expresia lui Hasdeu că „orice limbă este un tot armonios, în care toate se află în cea mai strânsă corelaţiune" (Hasdeu 1974: 52). Păcat că *Principii de lingvistică* de Hasdeu, precum şi operele lingvistice de Potebnea nici până în ziua de azi nu sunt traduse într-o limbă străină, rămânând lucrări aproape necunoscute în străinătate (vezi şi afirmaţia lui Frisch 1995: 216). Aş vrea să atrag atenţia asupra similitudinii părerilor celor doi mai lingvişti despre relaţiile dintre limbă şi naţiune. Este bine cunoscută în România contribuţia lui Hasdeu la redeşteptarea spiritului eroic, de luptă şi de sacrificiu chiar, al românilor, implicarea lui la renunţarea la alfabetul chirilic şi adoptarea alfabetului latin în scrierea limbii române. În „România literară" din 2007, cu ocazia împlinirii a o sută de ani de la moartea lui Hasdeu, se subliniază: „Trebuie să remarcăm că, ori de câte ori apărea un atac la adresa istoriei românilor, Hasdeu reacţiona prompt şi repetat, până ce reuşea să aibă câştig de cauză" (RL, 28 septembrie 2007: 18). Iar Olexandr Potebnea, contrar lui Izmail Sreznevski care, în studiile sale, în mod conştient ocolise chestiunile lingvistice politice, a fost primul lingvist ucrainean din epoca modernă care s-a străduit să dea nuanţe politice unor probleme lingvistice, implicându-se în mişcarea de emancipare naţională. Potebnea a scris în limba rusă (repet, limba ucraineană în Rusia ţaristă a fost interzisă complet între 1863–1905 şi în perioada primului război mondial până la 1917) câteva lucrări cu caracter politico-lingvistic care au văzut lumina tiparului numai post mortem: *Limbă şi naţionalitate* (1895), *Despre naţionalism* (1905), câteva recenzii. Lingvistul a fost neliniştit de lipsa dreptului popoarelor Rusiei ţariste la studiile în limba maternă, susţinând că lipsa învăţământului în limba maternă duce la înapoiere politică şi intelectuală, devine un izvor al suferinţelor. Aceste scrieri sunt actuale şi în ziua de azi, şi noi, ucrainenii, nu trebuie să repetăm politica de oprimare a dezvoltării culturilor etnice ale minorităţilor naţionale care a existat în imperiile din trecut. Încă o remarcă interesantă: s-au păstrat două scrisori ale lui Hasdeu către Potebnea în limba franceză din 1878 şi 1879 (Dvoicenco-Marcova 1959), în care se vorbeşte despre un cântec ucrainean despre Ştefan cel Mare; Hasdeu se adresează lui Potebnea cu foarte adânc respect: *Très honoré collegue!* (prima scrisoare), *très honoré Monsieur et Collegue!* (a doua scrisoare). Cred că a avut dreptate D. Macrea, susţinând, acum 50 de ani, următoarele: „La Harcov, Hasdeu a fost coleg şi prieten cu O. Potebnea, marele lingvist rus de mai târziu, cu care a păstrat relaţii de prietenie şi schimburi intelectuale toată viaţa" (Macrea 1959: 83). Hasdeu a mai scris recenzia *Cântecele istorice ale rutenilor* despre culegerea cântecelor ucrainene, întocmită de profesorii Volodimir Antonovici şi Mihailo Drahomanov (v. Hasdeu 1974: 135–146).

Contemporanul lui Hasdeu şi al lui Potebnea, continuatorul ideilor lingvistice ale lui Izmail Sreznevski, Pavlo Zhytetsky (1836/1837–1911) a fost un reprezentant al lingvisticii comparativ-istorice, ca şi Hasdeu preocupându-se de studiile indo-europene, de istoria limbii naţionale; a fost influenţat de curentul

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)

neogramatic, dar, ca şi Hasdeu, a militat pentru o lingvistică istorică, conform căreia, după cum ştim cu toţi lingviştii, evoluţia limbii trebuie studiată în legătură cu evoluţia societăţii, faptele de limbă trebuie privite ţinând seama de realităţile pe care le oglindesc. Iar O. Potebnea a fost un reprezentant clasic al psihologismului lingvistic. Pavlo Zhytetsky şi-a făcut studiile la Poltava, la Academia Teologică din Kiev între 1857–1860, înfiinţată de Petru Movilă în 1632, strâns legată de studiile multor români celebri (despre românii şi Academia Kievo-Moviliană de-a lungul istoriei am vorbit la Iaşi în 2007), iar în 1860–1864 a învăţat la facultatea de istorie şi de filologie a Universităţii din Kiev. Se ştie bine că Hasdeu, în lucrarea sa fundamentală pentru filologia română *Cuvente den bătrâni*, a făcut serioase studii asupra unor fenomene specifice limbii române, a studiat cel dintâi vechile glosare slavo-române etc. În spirit asemănător cu încrederea că limba e o creaţie istorică strâns legată de viaţa poporului a scris cercetările sale şi lingvistul ucrainean Zhytetsky: *Evanghelia din Peresopnitsa* (o localitate ucraineană) *din secolul al XVI-lea* (1874); *Schiţe de istoria sunetelor limbii ucarinene* (1876); *Schiţe de istoria literară a limbii ucrainene în secolul al XVII-lea* (1889); *Reflecţii despre dumele – cântecele istorice ucrainene* (1893); *Eneida de Ivan Kotliarevsky (1769–1838) în legătură cu privirea literaturii ucrainene din secolul al XVIII-lea* (1900) etc.

Lingvistul ucrainean a arătat ştiinţific că după introducerea creştinismului pe teren est-slav (988) aici (pe terenul Ucrainei actuale) funcţionau două limbi literare – slavona cu particularităţi locale specifice şi ucraineana livrescă ce a apărut pe baza graiurilor populare vii. E de menţionat că în lingvistica română şi acum se susţine că limba slavonă a avut două redacţii: una ucraineano-rusă care a fost răspândită în Evul Mediu în Moldova, şi alta bulgară şi sârbă, care s-a difuzat în Ţara Românească. Limbile slavonă (în redacţia ucraineano-rusă) şi ucraineana livrească veche au devenit un factor puternic în dezvoltarea culturală şi spirituală a poporului ucrainean. Prima servea biserica ortodoxă, iar cealaltă funcţiona de obicei pentru mireni. În ultima limbă, cum a arătat Zhytetsky, sunt scrise cronicile, hrisoavele vechi etc. La sfârşitul secolului al XVI-lea şi la începutul secolului al XVII-lea, cărturarii ucraineni mai ţineau seama de diferenţierea stilistică a acestor limbi. Dar slavona în aceşti ani s-a îndepărtat de limba fraţilor Chiril şi Metodiu, îmbogăţindu-se cu trăsături specifice ale graiurilor locale. Pavlo Zhyteţky scria că ea „a fost puţin înţeleasă pentru popor, oferind şi cărturarilor exemple incomode de urmat. Cărturarii aspirau să asimileze studiul livresc literar.., – şi totuşi nu puteau scăpa de influenţa elementară a limbii populare, care totdeauna pătrundea în slavonă, ca o rază solară luminoasă într-o clădire întunecată dărăpănată” (Zhytetsky 1987: 23). În timp ce limba ucraineană livrescă se apropia de graiul popular din ce în ce mai puternic, structura gramaticală a slavonei devenea tot mai neînţeleasă, mai încurcată. Să ne amintim aici lucrearea lui Hasdeu *Limba slavică la români*, apărută în mai multe numere consecutive ale revistei „Traian” în 1869. „În această lucrare, – scrie Cicerone Poghirc, – Hasdeu studiază o serie de probleme esenţiale privind influenţa slavă la noi, precum: epoca şi cauzele introducerii limbii slave la români, importanţa «slavo-ecclesiasticei» în România, acţiunea limbii oficiale slave asupra celei naţionale etc. În continuare, el face analiza unor importante monumente slavo-române, dezvăluind în ele tot ce ar putea interesa lingvistica şi istoria românească” (Poghirc 1968: 154).

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)

Ca şi Hasdeu, în lucrările căruia apar mereu numele tuturor marilor lingvişti ai timpului (pentru noi e foarte interesant articolul *Baudouin de Courtenay şi dialectul slavo-turanic din Italia. Cum s-au introdus slavismele în limba română*, 1876), Zhytetsky a contribuit la istoria lingvisticii generale cu articolele *Dialogul **Kratylos** de Platon* (1890) şi *Wilhelm von Humboldt în istoria lingvisticii filozofice* (1900), unde sunt explicate teoriile asupra originii graiului existente în lingvistică înainte de Humboldt, sunt descrise pe larg concepţiile filozofice şi lingvistice ale celui mai mare lingvist „al tuturor timpurilor": limba ca un fenomen dinamic, „spirit al poporului", două funcţii esenţiale ale limbii: cea de comunicare şi cea de formulare a ideilor, relaţia dintre realitate-gândire şi limbă etc.

În încheiere, trebuie să subliniem că există foarte importante legături şi vaste paralelisme între culturile română şi ucraineană (precum şi cu celelalte culturi europene), iar activitatea marilor lingvişti şi filologi naţionali (în cazul nostru – români şi ucraineni) chiar şi din a doua jumătate a secolului al XIX-lea n-a fost un fenomen izolat, apărut doar în spaţiul naţional, fără înrudiri. Acest fenomen s-a înscris în contextul sud-est european, încadrându-se în ansamblul problematicii cu privire la originea populaţiilor care au locuit pe teritoriul dintre Carpaţi, Nipru, Marea Neagră, Dunăre şi Tisa şi la proveniența limbilor acestor populaţii.

Bibliografie

Baidaus 2008: Baidaus Eduard, *Mihail Hruşevski*, în „Magazin istoric", noiembrie 2008, p. 36–40.

DLR 1979: *Dicţionarul literaturii române de la origini până la 1900*, Bucureşti, Editura Academiei.

Dvoicenco-Marcova E. 1959: Dvoicenco-Marcova E., *B.P.Hasdeu şi A.A.Potebnea*, în „Dnestr" (Nistru), nr.8.

Frâncu 2005: Frâncu Constantin, *Evoluţia reflecţiilor privind limbajul din Antichitate până la Saussure*, Iaşi, Editura Demiurg.

Frisch 1995: Frisch Helmuth, *Relaţiile dintre lingvistica română şi cea europeană*, traducere de Marcel Toma, Bucureşti, Editura SAECULUM I.O.

Graur, Wald 1977: Graur Al., Wald Lucia, *Scurtă istorie a lingvisticii*, Ediţia a III-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Didactică şi pedagogică.

Graur, Wald 1965: Graur Al., Wald Lucia, *Scurtă istorie a lingvisticii*, Ediţia a II-a, revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Graur, Wald 1961: Graur Al., Wald Lucia, *Scurtă istorie a lingvisticii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Hasdeu 1974: Hasdeu B.P., *Principii de lingvistică*, prefaţă de S.Berejan, Chişinău, Editura Cartea moldovenească.

Hasdeu 1978: Hasdeu B.P., *Izbrannoje*, sostavlenije i vstupitel'naja statt'a N.N.Romanenko, Chişinău, Editura Literatura artistică.

Ionescu 1997: Ionescu Emil, *Manual de lingvistică generală*, Ediţia a II-a, revizuită, Bucureşti, Editura ALL.

Macrea 1959: Macrea D., *Lingvişti şi filologi români*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Munteanu 2005: Munteanu Eugen, *Introducere în lingvistică*, Iaşi, Editura Polirom.

Onea 2007: Onea Octavian, *Hasdeu la o sută de ani de la moarte*, în „România literară", nr.38, 28 septembrie 2007, p.18-19.

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)

Ploaie de stele 2004: *Ploaie de stele. Proză pentru copii şi adolescenţi*, vol. I. Selecţie şi traducere de Mircea Lutic, Kiev, ETNOS.

Poghirc 1968: Poghirc Cicerone, *B.P. Hasdeu – lingvist şi filolog*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Romanenko 1959: Romanenko N., *Bogdan Petriceicu Hasdeu, zhizn' i tvorcestvo*, Chişinău, Editura de Stat Cartea moldovenească.

Semeniuc 2006: Semeniuc Ioan, *Ideea libertăţii naţionale şi statale în cultura ucraineană în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Opţiuni politice la popoarele central-est europene în secolul al XIX-lea*: studii, coord. Teodor Pavel, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, p. 167-182.

Wald 1998: Wald Lucia, *Hasdeu şi problemele de teorie a limbii*, în Wald Lucia, *Pagini de teorie şi istorie a lingvisticii*, Bucureşti, Editura ALL, p. 203-208.

Zhytetsky 1987: Zhytetsky Pavlo, *Narys literaturnoji istorii ukrajins]koji movy v XVII st.*, în Zhytetsky Pavlo*, Vybrani pratsi, filologia*, Kiev, Editura Naukova dumka.

Bogdan Petriceicu Hasdeu та лінгвістична концепція представників Харківської лінгвістичної школи – Ізмаїла Срезневського (1812-1880), Олександра Потебні (1835-1891), Павла Житецького (1837-1911)

У статті розповідається про паралелізми, властиві загальнолінгвістичним концепціям видатного румунського філолога Б.П.Хашдеу та українських лінгвістів XIX століття, діяльність яких пов'язується з Харківським університетом, заснованим 1805 року. Хашдеу був першим румунським мовознавцем, який активно зацікавився сучасною індоєвропейською лінгвістикою, його фундаментальна праця „Principii de lingvistică" становила маленький трактат із загального мовознавства. Загальнолінгвістична концепція Хашдеу створена загалом у молодограматичному дусі з впливами представника першої хвилі порівняльно-історичного мовознавства Ф.Боппа, Вільгельма Гумбольдта, „біологізму" Августа Шлейхера та психологізму Геймана Штейнталя. Українські філологи XIX ст. – І.Срезневський, О.Потебня та П.Житецький, як і Хашдеу, були палкими патріотами національної мови (стаття „Мова і народність" Потебні), збирали і досліджували фольклор, відзначали значення народної поетичної мови для формування загальнонародної мови, цікавилися проблемами мови і мислення, дитячою мовою. О.Потебня був студентом спершу юридичного, а потім історико-філологічного факультету Харківського університету в 1850-1856 рр., десь у ці роки там навчався і Хашдеу, збереглося їхнє листування. У працях Потебні „Мисль и язык" та „Из записок по русской грамматике", як і в Хашдеу, говориться про взаємозв'язок мови і мислення, системний характер мови (до Соссюра) etc. Дослідження Павла Житецького з історії української літературної мови написано в широкому історико-культурному плані, як і відповідні студії з історії румунської мови Хашдеу. Як і Хашдеу, Житецький викоко цінував прогресивні і правильні думки Вільгельма Гумбольдта про мову як діяльність, а не продукт діяльності; Житецький – автор грунтовного дослідження „Гумбольдт в історії філософського мовознавства". Висновок: лінгвістика в Румунії та в Україні другої половини XIX ст. мала чимало спільного, розвивалася в рамках європейської лінгвістичної традиції.

Universitatea Naţională „Taras Sevcenko"
KIEV, UCRAINA

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)

BDD-V2660 © 2013 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.128 (2026-09-14 19:31:13 UTC)